

LISABONSKÁ SMLOUVA (Co o ní potřebujete vědět)

Odbor informování
o evropských záležitostech
Úřadu vlády ČR

Stručně o lisabonské smlouvě

- 6 Situace před podpisem Lisabonské smlouvy
- 7 Lisabonská smlouva
- 7 Co přináší smlouva nového?
- 10 Ratifikace Lisabonské smlouvy

Otázky a odpovědi

- 12 Zakládá Lisabonská smlouva evropský federální stát?
- 12 Je podle Lisabonské smlouvy evropské právo „nadřazeno“ právu vnitrostátnímu?
- 13 Bude mít EU v případě přijetí Lisabonské smlouvy skutečně „evropského prezidenta“?
- 14 Oslabí přijetí Lisabonské smlouvy suverenitu ČR?
- 14 Povede Lisabonská smlouva k dalšímu přesunu rozhodovacích pravomocí do Bruselu?
- 15 Přijde ČR po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost o „svého“ eurokomisaře?
- 16 Jak je to s vahou hlasu ČR v EU? Nebude v případě přijetí Lisabonské smlouvy oslabena?
- 17 Může přijetí Lisabonské smlouvy vést ke zrušení Benešových dekretů?
- 17 Neoslabuje smlouva nezávislost zahraniční politiky členských států?
- 18 Bude na základě Lisabonské smlouvy vytvořena evropská armáda?
- 18 Jak ovlivní Lisabonská smlouva proces dalšího rozšiřování EU?
- 19 Zavádí Lisabonská smlouva oficiální symboly EU (vlajka, hymna...)?

- 19 Zavádí Lisabonská smlouva občanství EU?
- 20 Mění Lisabonská smlouva postavení vnitrostátních parlamentů?
- 20 Může Lisabonská smlouva nějakým způsobem přispět k posílení bezpečnosti a vymáhání práva?
- 20 Co je to doložka solidarity obsažená v Lisabonské smlouvě?
- 21 Je na základě Lisabonské smlouvy možné z EU vystoupit?
- 21 Proč není smlouva čitelnější?
- 22 Proč neodsouhlasili přijetí Lisabonské smlouvy v Irsku? Jaké tam měli důvody, co se jim nelíbilo?
- 22 Proč je Irsko nuceno k opakování referenda? Proč nezačnou představitelé členských států rovnou jednat o novém dokumentu?
- 23 Pokud si Irsko prosadí změny dle svých požadavků, bude pak probíhat nová ratifikace dokumentu? Nebude to potom zase vadit ostatním státům? Nevznesou vlastní požadavky a doplňky?
- 24 Kde a jak získám výtisk Lisabonské smlouvy?
- 24 Kolik států již ratifikovalo Lisabonskou smlouvu?

4

SLOVO
ÚVODEM

Vážení občané,

Lisabonská smlouva se v těchto měsících stala jedním z důležitých témat veřejné diskuse: v České republice vrcholí proces ratifikace, Irsko zvažuje přípravu druhého referenda. Je proto pravý čas, abychom informační publikací „Lisabonská smlouva – co o ní potřebujete vědět“ odpověděli na otázky, které si v souvislosti s Lisabonskou smlouvou kladete.

Poté, co dal Ústavní soud svým verdiktem v listopadu minulého roku „Lisabonu“ zelenou a Poslanecká sněmovna vyslovila letos v únoru souhlas s ratifikací, probíhá nyní ve Sněmovně a Senátu debata o podobě tzv. vázaného mandátu, který uloží vládě, aby žádala Parlament o svolení při přesunu pravomocí mezi „Prahou“ a „Bruselem“. Až bude vázaný mandát schválen a demokratické kontrole Parlamentu tak bude učiněno zadošť, může být ratifikace Lisabonské smlouvy v ČR dokončena. Vláda se v otázce posílení pravomocí vnitrostátních parlamentů intenzivně angažovala již během vyjednávání konečné podoby Lisabonské smlouvy. Její schválení poskytne parlamentům jednotlivých evropských zemí efektivnější možnosti, jak například blokovat opatření, o kterých nepřísluší rozhodovat Evropské unii. Bude to nejen záruka zachování naší svrchovanosti, ale také důležitý krok k posílení demokratických principů v evropském rozhodovacím procesu.

5

SLOVO
ÚVODEM

Na evropské úrovni máme jako předsednická země za úkol připravit do června 2009 právní záruky, které si vyžádalo Irsko v oblasti rodinného práva, daní či neutrality. Ty jsou nezbytnou podmínkou, aby mohla v případě pozitivního výsledku druhého irského referenda vstoupit Lisabonská smlouva v Evropě v platnost. Jde o komplexní problém: konečná podoba těchto garancí musí totiž zohledňovat nejen irské požadavky, ale musí být přijatelná také pro ostatní členské státy.

Lisabonská smlouva představuje kompromis, vzešlý z intenzivního vyjednávání 27 členských států - a už proto není zrovna jednoduché ji číst a plně se v ní orientovat. Bude-li úspěšně završen ratifikační proces ve všech členských zemích, začne smlouva od roku 2010 určovat v Evropě pravidla hry. Tato pravidla se však netýkají jen vlád členských států a vnitrostátních parlamentů. O dalším směřování integrace spolurozhodují prostřednictvím voleb do Evropského parlamentu, které nás čekají letos v červnu, také občané. I proto Vám - kteří spolu s námi nesete demokratickou odpovědnost - předkládáme publikaci, která by měla pomoci každému, kdo se chce s Lisabonskou smlouvou blíže seznámit.

Alexandr Vondra
místopředseda vlády pro evropské záležitosti

6

STRUČNĚ O LISABONSKÉ SMLOUVĚ

Stručně o lisabonské smlouvě

Podpisem Lisabonské smlouvy dne 13. prosince 2007 uzavřeli vedoucí představitelé EU několikaletý proces vyjednávání o institucionálních otázkách. Lisabonská smlouva novelizuje stávající zakládající smlouvy (tj. Smlouvu o EU a Smlouvu o založení ES) s cílem poskytnout rozšířenému společenství odpovídající právní rámec a nástroje, které mu umožní efektivně fungovat i v globalizovaném světě 21. století.

Situace před podpisem Lisabonské smlouvy

Když byla v květnu a červnu 2005 v referendech ve Francii a Nizozemsku odmítnuta evropská ústavní smlouva, museli zástupci členských států a unijních institucí znovu hledat odpověď na otázku, jak do budoucna zajistit pružné fungování rozšířené EU. Dvě odmítavá referenda současně ukázala, že je nutné brát ohled na obavy, které evropská ústavní smlouva vyvolala u některých členských států a jejich občanů.

Úkolu vyjednat novou smlouvu se chopily Německo a Portugalsko během svých předsednictví v Radě EU v první a druhé polovině roku 2007. Dne 25. března 2007 byla během oslav 50. výročí Římských smluv podepsána tzv. Berlínská deklarace, která kromě jiného nastínila časový harmonogram jednání o novém smluvním základu EU. Spolková kancléřka Angela Merkelová následně přišla s kompromisním návrhem, který se ukázal jako všeobecně přijatelný.

Od 21. do 23. června 2007 se konal summit Evropské Rady v Bruselu, kde byly dohodnuty základy

7

STRUČNĚ O LISABONSKÉ SMLOUVĚ

budoucí Lisabonské smlouvy. V dokumentu „Závěry předsednictví Evropské Rady 21. – 22. 6. 2007“ se uvádí: „Ústavní koncepce, která spočívala ve zrušení všech stávajících smluv a jejich nahrazení jediným textem nazvaným „Ústava“, se opouští. Reformní smlouva vnese do stávajících smluv, jež zůstávají v platnosti, nové prvky vyplývající z mezivládní konference z roku 2004.“

Dne 23. července 2007 začala jednat mezivládní konference, která měla za úkol převést do formy právně závazného textu dohodnuté změny a ustanovení. O den později se poprvé sešli právní experti členských států EU, aby pod vedením generálního ředitele Právní služby Rady J. – C. Pirise připravili návrh nové smlouvy. Jednání trvala až do 3. října 2007. V Lisabonu pak ve dnech 18. – 19. října proběhl summit, z něhož vzešlo konečné znění tzv. Reformní smlouvy, následně pojmenované Lisabonská smlouva.

Lisabonská smlouva

Dne 13. prosince 2007 byla Lisabonská smlouva (oficiálně Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství) slavnostně podepsána v klášteře sv. Jeronýma v portugalském hlavním městě. Za ČR ji podepsali ministerský předseda Mirek Topolánek a ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg. Na rozdíl od evropské ústavní smlouvy Lisabonská smlouva nenahrazuje, ale pouze novelizuje Smlouvu o EU a Smlouvu o založení ES. Zařadí se tak k dalším podobným dokumentům, jako jsou například Amsterodamská smlouva nebo Smlouva z Nice.

Co přináší smlouva nového?

Lisabonská smlouva si klade za cíl učinit z Evropské unie demokratičtější a transparentnější organizaci, která bude současně působit efektivněji, podporovat práva a hodnoty zajišťující svobodu, solidaritu a bezpečnost a posilovat svou roli ve světové politice. Evropská unie také touto smlouvou získá právní subjektivitu.

8

STRUČNĚ O LISABONSKÉ SMLOUVĚ

– **Demokracie a transparentnost** Lisabonská smlouva posiluje pravomoci Evropského parlamentu i vnitrostátních parlamentů členských států EU – Evropský parlament získává nové pravomoci při schvalování evropských právních předpisů; vnitrostátní parlamenty budou moci účinněji sledovat dodržování zásady subsidiarity.

Lisabonská smlouva zavádí institut „občanské iniciativy“ – jeden milion občanů většího počtu členských států bude moci vyzvat Komisi k předložení určitého návrhu v oblasti působení EU.

Lisabonská smlouva přesně vymezuje pravomoci EU, zároveň upravuje i možnost zpětného převedení pravomocí Unie na členské státy (tzv. oboustranná flexibilita).

Lisabonská smlouva poprvé upravuje možnost vystoupení členského státu z Evropské unie a též pro takový případ definuje postup.

– **Větší efektivita** Mezi orgány unie jsou poprvé zařazeny i Evropská rada a Evropská centrální banka. Smlouva zavádí funkci stálého předsedy Evropské rady – bude volen Evropskou radou na dva a půl roku (příčemž může být zvolen dvakrát po sobě a zároveň ho může Evropská rada také odvolat), bude zajišťovat kontinuitu a řídit jednání Evropské rady. Bude také ve spolupráci s vysokým představitelem EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku zastupovat Unii navenek.

Hlasování v Radě kvalifikovanou většinou bude rozšířeno o 68 oblastí – od 1. listopadu 2014 se bude hlasovat na základě dvojí většiny (počet států a počet obyvatel), které bude dosaženo, pokud návrh odsouhlasí 55 % členů Rady (min. 15), kteří zastupují státy, v nichž žije nejméně 65 % obyvatel Unie; od 1. listopadu 2014 do 31. října 2017 bude probíhat přechodné období, ve kterém mohou státy požádat o hlasování podle stávajících pravidel.

Jednomyslně hlasuje Rada nadále například v oblastech daní, sociálního zabezpečení, zahraniční politiky, společné obrany, jazykových pravidel, policejní spolupráce a sídel institucí.

9

STRUČNĚ O LISABONSKÉ SMLOUVĚ

Blokační menšina pro hlasování v Radě – od 1. listopadu 2014 ji tvoří nejméně 4 členové Rady (tři nejlidnatější státy Unie nemohou samy zablokovat návrh).

Sníží se počet europoslanců – počet poslanců Evropského parlamentu nepřekročí 751¹, jednu členskou zemi bude zastupovat nanejvýš 96 poslanců, minimálně 6 poslanců (ČR bude zastupovat od roku 2009 22 europoslanců místo současných 24).

Smlouva zvyšuje akceschopnost Unie v oblasti boje proti terorismu a trestné činnosti (umožní lepší spolupráci mezi členskými státy při potírání organizovaného zločinu, obchodu s drogami a lidmi atd.); podobně působí v otázkách bezpečnosti, svobody a spravedlnosti, energetiky, veřejného zdraví, civilní ochrany, změn klimatu, výzkumu vesmíru, humanitární pomoci...

– **Práva a hodnoty** Liština základních práv a svobod je zařazena do právního rámce EU, není však začleněna přímo do textu Lisabonské smlouvy. Smlouva zdůrazňuje, posiluje a rozvádí hodnoty a cíle, na kterých je Evropská unie založena. Státy budou Lisabonskou smlouvou zavázány jednat v duchu solidarity – jako například v případech napadení teroristickým útokem či v oblasti energetické politiky.

– **Evropa jako globální aktér** Sloučením funkcí vysokého představitele pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a komisaře pro vnější vztahy se zavádí post vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Ten bude zároveň místopředsedou Komise a bude také předsedat Radě pro vnější vztahy.

Je zaveden nový úřad pro působení EU na mezinárodní scéně – Evropská služba pro vnější činnost, která bude podporovat práci vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Smlouva stanoví společné zásady a cíle EU na mezinárodní scéně, jimiž jsou demokracie, právní

¹ Podle rozhodnutí Evropské rady z prosince 2008 by ovšem mělo dojít k dočasnému navýšení pro období 2009-2014 na 754 europoslanců.

stát, univerzálnost a nedělitelnost lidských práv a základních svobod, úcta k lidské důstojnosti, zásady rovnosti a také solidarity.

Smlouva dává konkrétní právní základ pro humanitární pomoc.

Ratifikace Lisabonské smlouvy

Aby mohla Lisabonská smlouva vstoupit v platnost, musí být ratifikována všemi členskými státy EU. Způsob ratifikace je vnitřní záležitostí každého členského státu. Většina států se rozhodla pro parlamentní ratifikaci, výjimkou bylo pouze Irsko, kde občané rozhodovali o smlouvě v referendu.

Prvním státem, kde parlament smlouvu schválil, bylo Maďarsko a to již 17. prosince 2007 - následovaly další členské země EU. V současné době Lisabonskou smlouvu schválila všechna parlamentní shromáždění členských zemí EU s výjimkou horní komory českého Parlamentu. Ve dvou státech (Německo a Polsko) chybí formální podpis prezidenta, v Německu je navíc smlouva ještě posuzována ústavním soudem. Irsko smlouvu v referendu v červnu 2008 odmítlo. Na Evropské radě v prosinci 2008 však bylo dohodnuto budoucí přijetí právních záruk pro Irsko v oblastech, kde irští voliči podle průzkumů vyjádřili své obavy, a irský premiér Brian Cowen oznámil, že vláda jeho země je připravena referendum opakovat.

12

OTÁZKY
A ODPOVĚDI**Zakládá Lisabonská smlouva evropský federální stát?**

Lisabonská smlouva je mezinárodní smlouva, kterou mezi sebou uzavírají suverénní členské státy, jež se dohodly sdílet část své svrchovanosti v rámci nadnárodní spolupráce. EU se nestane státem ani v případě, že Lisabonská smlouva vstoupí v platnost; její pravomoci budou nadále odvozeny od dohody členských států.

EU také nemá a ani po přijetí Lisabonské smlouvy nebude mít ve všech ohledech základní běžné atributy státu, jimiž jsou území, občané a státní moc; není ani z mezinárodněprávního hlediska za stát uznávána. EU také nemá v plném rozsahu vlastní exekutivu (výkonnou moc za ni ve většině případů vykonávají úřady jednotlivých států); nemá vlastní armádu či policii; rovněž nemá možnost udělovat unijní občanství či unijní azyl a nemá ani pravomoc rozhodovat o vlastních hranicích. Nic z toho Lisabonská smlouva nezmění.

Je podle Lisabonské smlouvy evropské právo „nadřazeno“ právu vnitrostátnímu?

Přednost unijního práva nad právem členských států výslovně zaváděla evropská ústavní smlouva, avšak tento článek při sepisování Lisabonské smlouvy nakonec nebyl použit. Samotný princip přednosti komunitárního práva ale není žádnou novinkou, je všeobecně přijímán již od šedesátých let na základě právně závazných rozsudků Evrop-

13

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

ského soudního dvora. Je přirozené, že pokud Česká republika postoupí orgánům EU pravomoci přijímat předpisy v určitém oboru, pak musí tyto předpisy sama dodržovat. Nemůže tedy v oblasti, která je svěřena do společného rozhodování celé EU, přijímat předpisy vlastní, které by byly v rozporu s předpisy unijními. V tomto smyslu má evropské právo přednost před právem vnitrostátním již dnes a přijetí Lisabonské smlouvy v tomto ohledu nic nemění. To je ostatně připomenuto i v prohlášení č. 17 připojeném k Lisabonské smlouvě.

Bude mít EU v případě přijetí Lisabonské smlouvy skutečně „evropského prezidenta“?

Lisabonská smlouva vedle úřadu vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnosti politiku nově zavádí i funkci stálého předsedy Evropské rady. Vzhledem k tomu, že oficiální název této funkce existuje v mnoha jazycích (například „President of the European Council“ v angličtině), bývá někdy do češtiny nepřesně překládán jako úřad „prezidenta EU“. Přitom rozhodně nejde o pozici samostatného a formálně na nejvyšší úroveň postaveného orgánu, jak ho známe z jednotlivých států, ale pouze o pozici předsedajícího jedné z několika institucí EU.

Doposud přísluší předsednictví v Evropské radě předsedovi vlády či prezidentovi toho členského státu, který předsedá Radě ministrů. To také znamená, že se předsednictví Evropské rady každých 6 měsíců mění.

Stálého předsedu Evropské rady podle Lisabonské smlouvy volí Evropská rada na dobu 30 měsíců s možností znovuzvolení. Předseda Evropské rady by měl vést její jednání, měl by zajišťovat ve spolupráci s předsedou Komise přípravu a kontinuitu tohoto jednání a měl by napomáhat dosažení shody uvnitř Evropské rady. Kromě toho by měl předseda Evropské rady být též oprávněn zastupovat EU navenek, aniž by tím zasahoval do pravomocí vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnosti politiku.

14

OTÁZKY
A ODPOVĚDI**Oslabí přijetí Lisabonské smlouvy suverenitu ČR?**

Všechny členské státy se při jednáních shodly, že je potřeba zajištit institucím EU v některých oblastech větší pravomoci - a tato shoda se promítla i do textu smlouvy. Nejedná se však v žádném případě o založení nového státního útvaru s názvem Evropská unie nebo o vytvoření federace členských států. Ty zůstávají nadále svrchované a samoštatné.

K otázce suverenity ČR po případném přijetí Lisabonské smlouvy se ostatně na žádost Senátu vyslovil i Ústavní soud ČR. Výsledkem řízení byl nálezný dne 26. listopadu 2008, který uvádí, že zkoumaná ustanovení Lisabonské smlouvy nejsou v rozporu s Ústavou ČR a přijetí smlouvy tedy nepovede k narušení ústavního pořádku ČR. Suverenita ČR by byla omezena pouze v případě přenosu podstatných pravomocí svrchovaného demokratického právního státu na jinou organizaci, a k tomu podle rozsudku Ústavního soudu v případě přijetí Lisabonské smlouvy nedojde.

Povede Lisabonská smlouva k dalšímu přesunu rozhodovacích pravomocí do Bruselu?

Lisabonská smlouva poprvé jasně rozděluje pravomoci mezi Unii a členské státy a jasně říká, kdo za co odpovídá. Proto se může zdát, že jejím přijetím se rozhodování o celé řadě oblastí přesouvá „do Bruselu“. V některých případech přitom nová smlouva pouze písemně potvrzuje to, co již reálně funguje – například energetiku zařazuje mezi tzv. sdílené pravomoci (a v této oblasti členské státy na unijní úrovni intenzivně spolupracují již dnes). V každém případě Unie bude moci vykonávat jen ty pravomoci, které jí členské státy smlouvou svěří. Lisabonská smlouva rovněž poprvé uvádí, že změny Smluv mohou být přijímány jak za účelem rozšíření, tak za účelem omezení pravomocí Unie. Výkon unijních pravomocí by měl také odpovídat principu subsidiarity, tedy principu, podle kterého se na unijní úrovni nemá řešit to, co lze úspěšně vyřešit na úrovni členských států.

15

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

Také je pravda, že Lisabonská smlouva vkládá do článku 48 Smlouvy o EU tzv. přechodovou klauzuli (passarellu), která umožní Evropské radě jednomyslně rozhodnout o zrušení práva veta při hlasování o některých tématech (tj. rozhodnout, že se o nich nadále nebude hlasovat jednomyslně, ale kvalifikovanou většinou). V souvislosti s tím ale Poslanecká sněmovna a Senát Parlamentu ČR změni své jednací řády tak, aby jakákoli česká vláda mohla k takovému rozhodnutí dát souhlas teprve poté, co ji k tomu zmocní obě parlamentní komory.

Přijde ČR po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost o „svého“ eurokomisaře?

O snížení počtu členů a zefektivnění práce Evropské komise se diskutuje od poloviny 90. let. EU se rozšířila a počet členských států se z někdejší dvanáctky rozrostl na více než dvojnásobek. Adekvátně tomu se počet komisařů ustálil na dnešních sedmadvaceti. V průběhu vyjednávání evropské ústavní smlouvy a později i Lisabonské smlouvy preferovaly malé a středně velké členské země (včetně ČR) zachování principu „jeden stát, jeden komisař“. Výsledný kompromis daný Lisabonskou smlouvou zachovává tento princip až do konce října 2014; teprve v Komisi, která bude ve funkci od 1. listopadu 2014, měl být počet členů redukován na číslo odpovídající dvěma třetinám členských států. To by znamenalo, že některé země budou dočasně (na každé třetí funkční období Komise) bez svého komisaře.

Vzhledem k tomu, že právě otázka ztráty „vlastního“ eurokomisaře byla jedním z důvodů negativního výsledku referenda v Irsku (viz otázka o důvodech irského odmítnutí Lisabonské smlouvy), shodla se Evropská rada v prosinci 2008, že v případě vstupu Lisabonské smlouvy v platnost bude přijato rozhodnutí, které zaručí, že každý členský stát bude mít v Komisi svého státního příslušníka i po roce 2014.

16

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

Jak je to s vahou hlasu ČR v EU? Nebude v případě přijetí Lisabonské smlouvy oslabena?

Odpověď je trochu složitější. Statisticky vzato představuje počet obyvatel ČR zhruba 2,08% unijní populace. Většina při hlasování v Radě se dnes – tedy podle smlouvy z Nice – vypočítává jako hlas prostě většiny členských států, které reprezentují alespoň 62% všech obyvatel EU a zároveň disponují 255 z celkového počtu 345 hlasů (na ČR přitom připadá 12 „vážených hlasů“, tedy podíl 3,48%).

Lisabonská smlouva oproti tomu nově zavádí princip tzv. dvojí většiny, dosažené, pokud daný návrh podpoří minimálně 55% členských států reprezentujících 65% obyvatel EU. Odpadá vážení hlasů a zohledňují se jen upravená kritéria počtu členských států a velikosti populace, uplatňovaná již dnes.

Vážené hlasování podle smlouvy z Nice je sice pro ČR relativně výhodnější (a stejně jsou na tom státy podobné velikosti) než složité dojednaný kompromis Lisabonské smlouvy, je ale třeba mít na paměti další okolnosti. Především: při rozhodování v Radě dochází na počítání hlasů jen zcela výjimečně; v drtivé většině případů se rozhoduje konsensuálně, tj. vyjedná se kompromis, přijatelný pro všechny. Klíčové pro prosazení zájmů ČR – ať již za účinnosti Smlouvy z Nice nebo Lisabonské smlouvy – je proto efektivní vyjednávání a vytváření špojencectví s jinými zeměmi. Konečně, ani po případném vstupu Lisabonské smlouvy v platnost, nedojde okamžitě ke změně. Samotná smlouva odkládá náběh nového systému hlasování podle dvojí většiny na listopad 2014 - s tím, že až do konce března 2017 může být (na žádost byť jen jediného státu) hlasováno podle současného systému.

17

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

Může přijetí Lisabonské smlouvy vést ke zrušení Benešových dekretů?

Lisabonská smlouva nezmění nic na tom, že právní a majetkové vztahy v ČR vyplývající z československého zákonodárství z let 1940-1946, včetně tzv. Benešových dekretů, zůstanou i nadále nezpochybnitelné a neměnné. ČR nebude v žádném případě nucena Benešovy dekry v důsledku přijetí Lisabonské smlouvy rušit. Lisabonská smlouva sice učiní z doposud nezávazné Lištiny základních práv EU (která zaručuje mimo jiné také právo každého vlastnit majetek), právně závazný dokument, avšak působnost této lištiny bude významně omezena: bude zavazovat v prvé řadě orgány a instituce EU a členské státy pouze tehdy, pokud budou aplikovat unijní právo. A protože Benešovy dekry ani akty československých orgánů přijatých na jejich základě zcela jistě nejsou uplatňováním práva Unie, nebude na ně Liština základních práv EU aplikovatelná. Kromě toho by se jednalo o zpětnou působnost (retroaktivitu), která je nepřijatelná.

Je třeba si také uvědomit, že úprava vlastnických vztahů není v kompetenci Evropských společenství, resp. Evropské unie, a tato zásada se nezmění ani po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost. Současně lze též poznamenat, že rozhodování ve věcech týkajících se majetkových nároků souvisejících s Benešovými dekry by nebylo v kompetenci žádného ze soudních orgánů EU.

Neoslabuje smlouva nezávislost zahraniční politiky členských států?

Evropská unie by měla jednat jako celek pouze tehdy, pokud je třeba zajistit jednotný postup na mezinárodní scéně. Řadu otázek zahraniční politiky je nejlepší řešit společným postupem členských států EU, které tak získávají silnější hlas. Nová funkce vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku nevytváří nové pravomoci, nýbrž zefektivňuje činnost EU na mezinárodní scéně tím, že spojuje funkce vysokého představitele

18

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

pro zahraniční a bezpečnostní politiku a komisaře pro vnější vztahy. Vysoký představitel bude jednat v zahraničněpolitických záležitostech na základě rozhodnutí přijatých jednomyslně všemi členskými státy. Nebude tedy nahrazovat, nýbrž doplňovat zahraničněpolitické a diplomatické aktivity členských států.

Bude na základě Lisabonské smlouvy vytvořena evropská armáda?

Vojenské síly zůstávají pod kontrolou členských států. Podle nové smlouvy mohou členské státy dát EU k dispozici civilní a vojenské prostředky k provádění operací v rámci společné bezpečnosti a obranné politiky. Každý členský stát má však právo tyto operace zamítnout a veškeré příspěvky k těmto operacím budou vždy dobrovolné.

Skupiny zainteresovaných členských států disponujících potřebnými prostředky budou moci podnikat operace v oblasti odzbrojování, humanitární a záchranné mise, poradní mise ve vojenské oblasti a mise pro udržení míru. Žádný stát však nebude moci být k účasti na takovýchto operacích nucen. Z vojensko-bezpečnostního hlediska zůstane pro ČR klíčové členství v Severoatlantické alianci (NATO) – a to i v případě, že Lisabonská smlouva vstoupí v platnost. Ustanovení Lisabonské smlouvy ke společné bezpečnosti a obranné politice doslova říká, že „závazky a spolupráce v této oblasti jsou v souladu se závazky v rámci Organizace Severoatlantické smlouvy, která zůstává pro ty členské státy, které jsou jejími členy, základem jejich společné obrany a fórem pro její provádění.“

Jak ovlivní Lisabonská smlouva proces dalšího rozšiřování EU?

Stávající smluvní rámec EU neumožňuje její další rozšiřování nad současný počet 27 členských zemí. K dalšímu rozšiřování je zapotřebí reformovat instituce EU, což činí právě Lisabonská smlouva. Kdyby nebyla přijata, bylo by nutné nalézt jiné řešení, např. začleněním nejnужnějších institucionálních

19

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

změn (počet členů Evropského parlamentu apod.) do smluv s přistupujícími zeměmi. Podmínky pro přistoupení nových států k Evropské unii se případným přijetím Lisabonské smlouvy výrazněji nezmění. Lisabonská smlouva pouze formálně potvrzuje stávající praxi, kdy Evropská rada stanoví podrobnější kritéria pro proces přistoupení a pravidelná hodnocení připravenosti kandidátských zemí.

Zavádí Lisabonská smlouva oficiální symboly EU (vlajka, hymna...)?

Vlajku znázorňující kruh dvanácti zlatých hvězd na modrém pozadí, hymnu vycházející z „Ódy na radost“ z Deváté symfonie Ludwiga van Beethovena, heslo „Jednotná v rozmanitosti“, euro jako měnu Evropské unie a 9. květen jako den Evropy zaváděla jako oficiální symboly Unie evropská ústavní smlouva. Při vyjednávání o Lisabonské smlouvě bylo ovšem na základě žádosti některých členských států (včetně ČR) dohodnuto, že toto ustanovení bude z nové smlouvy vypuštěno, aby nebudilo dojem, že nová smlouva zakládá evropský stát. Všechny uvedené symboly jsou každopádně již řadu let v praxi používány a nic na tom nezmění ani přijetí Lisabonské smlouvy.

Zavádí Lisabonská smlouva občanství EU?

Institut občanství Unie zavedla již Maastrichtská smlouva z roku 1992 a Lisabonská smlouva v tomto ohledu nic nemění. Občanství Unie pouze doplňuje občanství jednotlivých členských států, aniž by je nahrazovalo. Bylo zavedeno proto, aby všem občanům členských států zaručovalo právo volného pohybu v rámci EU, právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu a v obecních volbách v místě bydliště bez ohledu na státní příslušnost, právo na diplomatickou a konzulární ochranu ve třetích zemích, petiční právo k Evropskému parlamentu, právo obracet se na evropského ombudsmana a právo na komunikaci s institucemi EU v rodném jazyce.

Mění Lisabonská smlouva postavení vnitrostátních parlamentů?

Lisabonská smlouva potvrzuje postavení vnitrostátních parlamentů jako „strážců zásady subsidiarity“ a přináší účinnější nástroje umožňující jim tuto úlohu vykonávat. Zásada subsidiarity je jedním ze stěžejních principů evropské integrace, který dovoluje EU vyvíjet jakoukoli činnost pouze za podmínky, že cílů této činnosti nemůže být uspokojivě dosaženo na úrovni členských států. Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost budou mít vnitrostátní parlamenty delší lhůtu na posouzení souladu návrhů evropských legislativních aktů s tímto principem. Pokud určitý počet vnitrostátních parlamentů usoudí, že daný legislativní návrh je se zásadou subsidiarity v rozporu, umožní jim Lisabonská smlouva vymáhat tento princip výrazně účinněji (mechanismus tzv. žluté a oranžové karty).

Může Lisabonská smlouva nějakým způsobem přispět k posílení bezpečnosti a vymáhání práva?

Lisabonská smlouva přesune takřka celé oblasti policejní a justiční spolupráce do režimu řádného legislativního postupu, který spočívá ve spolupřihodování Rady s Evropským parlamentem a hlasování v Radě kvalifikovanou většinou; o těchto záležitostech se tedy v případě vstupu Lisabonské smlouvy v platnost bude nadále rozhodovat stejně, jako se dnes rozhoduje například o problematice vnitřního trhu. Nová smlouva také rozšiřuje možnost spolupráce mezi policejními a justičními orgány členských států a dává orgánům EU silnější pravomoci pro boj proti závažné kriminalitě. Lisabonská smlouva tak bude v případě vstupu v platnost krokem k posílení bezpečnosti a lepší vymahatelnosti práva, což by mělo být přínosem pro všechny poctivé občany ČR i celé EU.

Co je to doložka solidarity obsažená v Lisabonské smlouvě?

Doložka solidarity zavazuje Unii a všechny členské státy ke společnému solidárnímu jednání, pokud se

některý členský stát stane cílem teroristického útoku nebo obětí přírodní nebo člověkem způsobené pohromy. EU v takovém případě využije veškeré nástroje, které bude mít k dispozici, včetně vojenských prostředků poskytnutých členskými státy. Ty postiženému státu na jeho žádost pomohou a budou v Radě koordinovat svůj postup.

Je na základě Lisabonské smlouvy možné z EU vystoupit?

Lisabonská smlouva vkládá do Smlouvy o EU článek 50, který nově výslovně upravuje postup pro dobrovolné vystoupení členského státu z Unie. Členský stát má možnost z EU vystoupit bez jakýchkoli podmínek.

Členský stát, který by se rozhodl, že vystoupí z EU, je podle Lisabonské smlouvy povinen o svém úmyslu informovat Evropskou radu a ta musí toto oznámení přijmout. Je pravda, že členské státy mohou na základě jednostranného vypovězení zakládajících smluv vystoupit z EU již dnes, Lisabonská smlouva nicméně tuto možnost poprvé výslovně uvádí a zdůrazňuje tak dobrovolnost evropského integračního projektu.

Proč není smlouva čitelnější?

Změny zakládajících smluv EU se vždy prováděly prostřednictvím pozměňujících smluv, které obsahují pouze změněná ustanovení. Lisabonská smlouva používá tutéž metodu. Dvě hlavní (tzv. zakládající) smlouvy EU se budou nově jmenovat „Smlouva o Evropské unii“ a „Smlouva o fungování Evropské unie“. Při čtení Lisabonské smlouvy je proto nutné porovnávat stávající smlouvy s novým zněním či doplněním stanoveným právě Lisabonskou smlouvou. Proto je praktické používat tzv. konsolidované (úplné) znění dvou hlavních smluv obsahující změny, které zavádí Lisabonská smlouva.

Stejně jako v případě předchozích smluv i vznik Lisabonské smlouvy provázela intenzivní vyjed-

22

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

návání, při kterých se každá členská země (včetně ČR) snažila prosadit co nejvíce ze svých priorit. Konečná podoba smlouvy ale musí být přijatelná pro všechny státy. Je tedy kompromisem mezi tím, o co jednotlivé státy usilovaly, a tím, co bylo pro ostatní přijatelné. Lisabonská smlouva tak obsahuje různé ústupky, pojišťky a omezení, a proto může působit jako komplikovaná či špatně čitelná.

Proč neodsouhlasili přijetí Lisabonské smlouvy v Irsku? Jaké tam měli důvody, co se jim nelíbilo?

Důvody, které vedly k irskému NE, zjišťovala zvláštní parlamentní komise a na ní nezávislá komise irského ministerstva zahraničních věcí. Vrcholní představitelé členských zemí EU se následně na summitu v prosinci 2008 dohodli, že Irsku budou dány právní záruky zohledňující obavy irských voličů.

Jedná se především o zachování postu irského komisaře, tedy obecně o zachování principu jedna země – jeden komisař. Evropská rada v této souvislosti rozhodla v prosinci 2008, že Lisabonská smlouva zachová i po roce 2014 pravidlo jednoho komisaře z každého členského státu.

Irové se dále obávali, že nová smlouva ohrozí jejich vojenskou neutralitu a Irsko přijde také o suverenitu v daňové oblasti a rodinné politice. Evropská rada se proto v prosinci 2008 dohodla na přijetí právních opatření, která potvrdí, že Lisabonská smlouva nemění pravomoci Unie v oblasti zdanění ani bezpečnostní a obranné politiky členských států. Stejně tak budou potvrzeny pravomoci členských států v oblasti práva na život, vzdělání a rodiny.

Proč je Irsko nuceno k opakování referenda? Proč nezačnou představitelé členských států rovnou jednat o novém dokumentu?

Nejde o to, že by Irsko k uvedenému kroku někdo tvrdě nutil, důležité je najít všeobecně přijatelné řešení nastalé situace. Irská vláda se sama vyslovila pro pokračování ratifikačního procesu a bylo to

23

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

suverénní rozhodnutí, do kterého jí nikdo nemohl mluvit. Lapidárně řečeno: vzhledem k tomu, že irští voliči zamítli v referendu smlouvu i z důvodů, které s ní přímo nesouvisí, je i v zájmu EU vyjít Irsku vstříc a udělat jisté ústupky ve formě záruk, které neodporují textu Smlouvy, zkrátka postupovat tak, aby mohli Irové uspořádat opakované referendum. Je to rozumnější než celý dokument zavrhnout, opětovně zasednout k jednacím stolům a podstoupit nová náročná a dlouhodobá (až několikaletá) jednání o zcela novém textu (opět s nejistým výsledkem).

S největší pravděpodobností nebude totiž nikdy žádný text zcela vyhovovat všem členským zemím. S ratifikací současného kompromisního textu Lisabonské smlouvy již přitom vyslovila souhlas většina členských zemí kromě Irska, ČR, Německa a Polska (viz otázka Kolik států již ratifikovalo Lisabonskou smlouvu).

Pokud si Irsko prosadí změny dle svých požadavků, bude pak probíhat nová ratifikace dokumentu? Nebude to potom zase vadit ostatním státům? Nevznesou vlastní požadavky a doplňky?

České předsednictví se bude snažit řešit tuto záležitost tak, aby „ústupky“ Irsku byly přijatelné i pro všechny ostatní členské státy EU. Věc nemůže být řešena bez souhlasu představitelů všech členů EU. Naprostá většina chystaných právních záruk reagujících na obavy irských občanů bude navíc platná pro všechny členské státy, nejen pro Irsko. Základním požadavkem je, aby právní záruky poskytnuté Irsku nevedly ke změně dojednané smlouvy a nebyla tedy nutná její opětovná ratifikace ve všech zemích EU.

Kde a jak získám výtisk Lisabonské smlouvy?

Text je přístupný všem zájemcům v elektronické podobě. Na stránkách Euroskop.cz jej naleznete v sekci Evropská unie, dále Lisabonská smlouva a Ke stažení.

Konkrétní adresa:

<http://www.euroskop.cz/192/sekce/ke-stazeni/>

Portál Europa.eu na adrese:

http://europa.eu/lisbon_treaty, zde odkaz Plné znění smlouvy.

Konkrétní adresa:

http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_cs.htm.

Pokud jde o tištěnou podobu, odbor informování o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR vydal v roce 2008 v nákladu 2000 kusů publikaci Lisabonská smlouva - Konsolidovaný text Smlouvy o Evropské unii a smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy. Tato publikace byla české veřejnosti k dispozici zdarma, v současné době je však prakticky rozebrána. Zájemci z řad veřejnosti si ji mohou půjčit v knihovně některého z Eurocenter.

Výtisk Lisabonské smlouvy (Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie), který vydal Úřad pro úřední tisky EU jako součást Úředního věstníku, je možné si objednat. V tomto případě je však třeba počítat s cenou ve výši 58 € .

Více informací a možnost objednání výtisku viz:

http://bookshop.europa.eu/eubookshop/bookmarks.action?target=EUB:NOTICE:FXACo8115:EN:HTML&request_locale=CS

Kolik států již ratifikovalo Lisabonskou smlouvu?

Všechny základní informace ohledně aktuálního stavu ratifikace Lisabonské smlouvy najdete na portálu Euroskop.cz v sekci Lisabonská smlouva, zde Průběh ratifikace.

Přímá adresa:

<http://www.euroskop.cz/8428/sekce/prubeh-ratifikace/>